

מראי מקומות - בבא קמא ה'

לגמרי, ושפיר יכולין לחייבו עדיין, אלא דכיון דסכ"ס קודם שנגמר דינם לשלם, הרי אין חיובם אלא בתורת קנס, א"כ אינו יכול להרשיע את עצמו, ואין שייך לחייבו ע"פ הודאתו.

(ג) **אי סבר לי כר"ע, ליתני תרי גוויני שור, וכו' -** הק' בחי' מהר"י בן לב, וכי משום דס"ל כר"ע לענין דאין משלמין קנס ע"פ עצמן, ממילא צ"ל דס"ל כר"ע בכל דבר. וכ' דאולי לא ידע הגמ' לשום תנא אחרת דס"ל דאין משלמין קנס ע"פ עצמן, ולכן היו צריכין לומר דבעל הברייתא הוא ר"ע עצמו, וא"כ שפיר הק'. וע' בלחם אבירים בזה.

(ד) **דתנן, ר"ע אומר אף תם שחבל באדם משלם במותר נזק שלם -** הק' הקובץ ביאורים (ג), הא אפי' אם משלם נ"ש, מ"מ קנסא מיהא הוי, דהא סתם שוורים בחזקת שימור קיימי, וא"כ מאי פריך וליתני שור שחבל באדם, הא בקנסא לא מיירי. וכ' דקו' הש"ס היא אליבא דמ"ד פ"נ ממונא, ודוחק. וע' בחי' ר' נחום (קמב), דביאר דאליבא דר"ע דס"ל דתם שחבל באדם משלם נ"ש, היינו באמת ממונא הוא ולא קנסא.

(ה) **הא תברא ר"ע לגזיזי -** שי' רש"י ותוס' הוא דאין הביאור דחזר ר"ע משיטתו וס"ל דמשלם ח"נ, אלא דאף דמשלם נ"ש, מ"מ משלם מגופו. אלא דהק' תוס', א"כ סכ"ס למה לא תני תרי גוויני שור, הרי שור דאזיק שור משלם ח"נ מגופו, ושור דאזיק אדם משלם נ"ש מגופו. ותי' דכיון דמשלם רק מגופו, א"כ אין שייך למנותו בין האבות, דהא האבות משלמין מיטב, וזה משלם רק מגוף הבהמה עצמה. והעיר המרומי שדה, הרי קו' הגמ' בר' פפא הוא, ור"פ ס"ל דכל מילי מיטב הוא, וא"כ גם גוף השור מיטב הוא. וע' בדרכי דוד דכ' דלא שייך לומר דמשלם ממיטב אלא היכא ששייך לשלם ממה שהוא מיטב ומה שאינו מיטב, אבל היכא שאין שייך לשלם אלא ממקו"א, בזה אין שייך כ"כ לומר דמשלם ממיטב. וכל זה

(א) **עדים זוממין דממונא הוא ליתני -** ע' בתוס' לעיל (סוף ד':) שהעיר דהא לא הפסידו כלום, והביא מהריב"א דבממון לא אמרי' כאשר זמם ולא כאשר עשה, ולכן שפיר נחשב ממונא, כיון דלמעשה הזיקו. וכ' הרשב"א דכיון דאתו לאפסודי ממונא, נקרא ממון. וע' באילת השחר דביאר דנח' רבנן ור"ע בנדון זה, דכיון דאינו משלם סכום קצוב, אלא משלם מה שהי' רוצה להזיק, אפשר דזה נחשב ממון ולא קנס, או דלמא כיון דסכ"ס לא הפסידו הממון, זה נחשב דהזיק יותר מה שהזיקו, ושפיר נחשב לקנס.

(ב) **סבר לה כר"ע -** דס"ל דאין עדים זוממין משלמין ע"פ עצמן, ופרש"י כגון אם הוזמו בב"ד זה ולא הספיק בעל דין להעמידן בדין ולתובען, והלכו למקו"א והודו דהוזמנו בב"ד פלוני, פטורין, משום דקנסא הוא. והק' התוס' רי"ד על רש"י, הרי כבר הזימום עדים, וא"כ איך אח"כ פוטרין עצמן ע"י הודאתן. אלא הוא פי' דמיירי דאחר שהעידו ונגמר דינו לחיוב, הם הזימו עצמן, ואמרו דהעידו שקר, וא"כ אף אם יבאו עדים אח"כ והזימום, הא כבר נפטרו ע"י הודאתם. אולם ע' בשטמ"ק בשם ר' יהונתן, שכ' שאם יודו מעצמן שהעידו שקר אינן נאמנין, ונגמר עדותן כאילו לא הודו. ובאמת גם התורי"ד מודה לזה, אלא דס"ל דאעפ"כ, אם אח"כ באו עדים והזימום, הם פטורין משום דכבר הודו מעצמם [ולכאו' חידוש הוא, דהא הודאתם לא פעל כלל ולא היו נאמנים, וצ"ע בזה]. וע' בקצות (ש"נ, ב') דביאר דהכל תלוי באותו ב"ד, דהיינו דס"ל דאין ההודאה פוטרו מהחיוב, אלא דשוב אינו יכול לתובעו באותו ב"ד, אבל אם תובעו בב"ד אחר, שפיר יכול לחייבו. וכן להיפוך, אם תובעו בב"ד א' בעדים, והלך לב"ד אחר ומודה שם, אינו יכול לחייבו בב"ד השני, כיון דשם מודה קודם שבאו עדים. וע"ע בנתיבות (שם, א') דחולק על הקצות וס"ל דאם מודה בב"ד א', הרי הוא פטור לגמרי משם והלאה, ואין יכולין לחייבו בב"ד אחר. ומה שאם כבר באו עדים בב"ד ראשון דפטור אם הודה בב"ד אחר, אין הביאור דפטור הוא

לש"י רש"י ותוס', אולם כ' הר"ח דבאמת חזר בו ר"ע.

(ח) **דבורא דאית ב"י מעשה הוא- הק' הרשב"א**, כיון דברייתא דר' חייא הביא קנסות ג"כ, א"כ למה לא הביא ג"כ יציאת שן ועין. וע' במשנת יעב"ץ (יו"ד ל"ב, א') שהביא ראי' מקו' הרשב"א לחקירתו שחקר שם בענין יציאת שן ועין, האם דין תשלומין הוא, דצריך הרב לשלם לעבדו בשביל הפלת שינו ועינו, אלא דהתשלומין אינו בממון אלא בשחרור, או דלמא אינו חיוב כלל לעבדו, אלא גזה"כ הוא דהעבד יוצא לחירות ע"י הפלת שינו ועינו. וכ' דלכאו' מקו' הרשב"א, דהי' ראוי לר' חייא להביא גם יציאת העבד ע"י שן ועין בהברייתא, מבואר דדין תשלומין הוא, דכל הברייתא מיירי בתשלומי נזיקין. אלא דתמה, דהא אמרי' דכולם אבות ניהו בנוגע לשלם ממיטב, ומה זה שייך ליציאת עבד, הרי אין שייך למושג תשלומין בענין מיטב בכלל, שהרי כל הדין תשלומין הוא לשלם לו גופו, וצ"ע.

(ו) **לימא קסבר ר' חייא היזק שאינו ניכר לא שמי' היזק- הק' הפני יהושע**, איך שייך לומר דהיזק שאינו ניכר לא שמי' היזק, א"כ נמצא דכל החיוב לשלם הוא רק מדרבנן, וא"כ לא שייך לקרותן אבות, שהרי כ' רש"י בריש פרקין דמה דנקרא אבות הוא דכתיב בקרא. וכ' בדוחק דלמאי דס"ד דר"ח ס"ל דלא שמי' היזק, היינו שאינו דומה להיזק הניכר, אבל מ"מ הו' היזק דאורייתא. וע"ע בחי' הראב"ד שהק' באו"א קצת, דאם לא שמי' היזק וקנסא הוא, א"כ מנ"ל דמשלם ממיטב, והרי לא איקרו אבות אלא לענין תשלומי מיטב כיון דלית בהו' תולדות וי'ש לע' אס"ל כרש"י, דלא נקראו אבות אלא דכתיבי בהדיא. ותי' דכיון דקנסניהו להשוות היזק שאינו ניכר כמו היזק, א"כ שפיר י"ל דמשלם ממיטב, דכל דתקון כעין דאורייתא תקון.

(ט) **כולם כאבות לשלם ממיטב- העיר בשטמ"ק בשם מהר"י כ"ץ**, א"כ מה מדקדק הגמ' לעיל (ב). מהא דקתני אבות דע"כ איכא תולדות, שמא קרי להו' אבות לענין לשלם ממיטב כמו דהכא. ותי' דאי ליכא תולדות כלל, א"כ אמאי קרי לשום מזיק "אב", ליתני סתם ד' נזיקין, השור וכו'.

(ז) **ומפגל- פרש"י**, כהן ששחט קרבנו של ישראל חטאת לשום שלמים, דאין הקרבן עולה לחובת בעליו. והעיר הפני ארי', למה נקט כהן, הרי גם ישראל כשר לשחיטה. וכ' לחדש "וע"כ משום דבזר אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, משא"כ בכהן הוה שלו, בין לתיקון בין לעיוות, דכתיב לא יחשב", וחדוש הוא. ועוד הק' האחרונים על רש"י, למה פי' דמפגל היינו ששחט קרבן שלא לשמה, הרי פיגול היינו שחטו לזרקו וכו' שלא בזמנו או שלא במקומו, אבל שלא לשמה אינו פיגול (ואף ששמעתי ממו"ר הרה"ג ר' משה בראון שליט"א דבמנחות מ"ט משתמשין בתיבת "פיגול" לענין שלא לשמה, מ"מ למה לא פי' רש"י כפשוטו דמיירי בפיגול רגיל). וכ' הפני יהושע, דלכאו' יש ליישב דרש"י אזיל לשיטתו, דפי' דמנסך היינו דאסרו בהנאה ע"י מעשה עבודה, ואם פיגול הי' ג"כ שפסל הקרבן ע"י מחשבה שלא לזמנו או למקומו, א"כ היינו מנסך. ולכן פי' דמיירי בשלא לשמה, דהקרבן כשר, אלא דלא עלה לבעליו לשם חובה, וא"כ שאני הוא ממנסך. אלא דעדיין ק', דהא חטאת לשם שלמים הוי פסול ממש, וע"ש באריכות, וסיים ויש ליישב וצ"ע.

(י) **כולם כאבות לשלם ממיטב- כ' תוס', דאפי' עדים זוממין דהעידו על שור תם שהזיק או העידו פלוני חייב לפלוני מנה, דדינו בזיבורית (צ"ל בבינונית, או כתובת אשה דינה בזיבורית), משלמי ממיטב, דאם מיירי במעידין עליו שהוא חייב מיטב, אי"צ קרא לזה, פשיטא הוא משום כאשר זמם. אולם ע' בשיטמ"ק בשם תוס' הרא"ש, שהביא מהריב"א דכ' דמה שרצו העדים זוממין לחייב, באופן זה משלמין, אם מיטב מיטב, ואם זיבורית זיבורית, וכו', וכ"כ בחי' הראב"ד (ובזה ביאר שא"צ מקור להא דעדים זוממים משלמין מיטב [דלא כרש"י שכ' בנפש בנפש], דאם זממו שישלם מיטב, חייבים מועשיתם לו כאשר זמם, ואם לאו, הרי אינם משלמים מיטב). וע' באבי עזרי (נזק"מ א', ז', ד"ה והנה בפ"ק בב"ק) דכ'**

מאש גרידא, דאין שייך לפרוך מה לאש, דאין חומרא באש מה שאינו באדם ורגל. והעיר השטמ"ק בשם המהר"י כ"ץ, למה לא פרכי מה לאש שכן כח אחר מעורב בו (ושי' רש"י הוא דחומרא הוא, כדאי' לעיל ג:). ותי' "דכל דבר שיש בו רוח חיים הוא כח אחר מעורב בו", ולכן אין שייך לפרוך מה לאש שכן כח אחר מעורב בו אלא כלפי אבנו סכיננו משאו.

(טו) **כי שדית בור בינייהו, וכו'- פרש"י**, דשן אינו נלמד מאש בפלגא דדינא, דאיכא למפרך, מה לאש שכן מועדת לאכול בין דבר הראוי לה ובין דבר שאינו ראוי לה. והק' תוס', הא אם אוכל דבר שאין ראוי לה, אי"ז שן בכלל, ואי"ז קולא במזיק דשן. עוד כ' רש"י דבור יוכיח, שאין מועד לדבר שאינו ראוי לה, כמו אדם, ומ"מ הוא מזיק. והק' תוס' דאע"ג שאין חייב על מיתת אדם, עכ"פ הא חייב על נזקי אדם, וא"כ ע"כ ראוי לה הוא. ותי' השטמ"ק בשם ר' ישראל, דהקולא דשן הוא גופא מה שאינה רגילות לאכול כל דבר [נצ"ב בדיוק כוונתו בזה, ומשמע דכיון דאין דרכו לשן לאכול כל דבר, אף דאם הי' עושה כן יהי' קרן ולא שן, מ"מ הרי סכ"ס אין דרכו לאכול כל דבר, והוי הגבלה במציאות דשן, וצ"ע], ולגבי בור, אף דחייב על נזקי אדם, זהו משום דרגילות הוא דאדם נתקל בבור וליזוק, אבל אין דרכו ליפול בבור ולמות.

(טז) **ולמ"ד אדרבה קרן עדיפא- כ' רש"י**, לא איתפריש היכא. וכ' תוס' שהוא מ"ד פ"נ ממונא, שדרכו להזיק. ובהג' הגר"א כ' שהוא בדף הקודם. וע' בחי' הראב"ד שכ' דהא פרישנא לעיל דעל ר' יהודה קאמר. ובהגהות המהדיר ביאר דכוונתו לר' יהודה דס"ל דתנא שור לקרנו ומבעה לשינו, דלא פריך מה לשן שהיא מועדת מתחלתה, וע"כ משום דס"ל דאי"ז סברא, דקרן עדיפא דכוונתו להזיק. וכ' שכן הוא כוונת הגר"א, והוא הביא מביאור הגר"א שכ' ע' סוף ג:, וכ' דכוונתו כהראב"ד לדברי ר' יהודה.

(ז) **שן ורגל לפוטין ברה"ר- כ' הפני יהושע** דאע"ג שהי' צריך למצוא בכל א' מהניזקין מה שאין בחבירו, וכאן לא מצא דבר שיש בשן ורגל שאין בחבירו, י"ל דבאמת ס"ל דשו"ר מחד קרא נפקא, אלא דושלח ובער

שיש ב' אופנים להבין דין שצריך לשלם ממייטב, א) דזהו עיקר חיוב תשלומין שלו, לשלם ממייטב, ב) החיוב הוא רק לשלם מה שהזיק, אלא שיש דין איך לגבות החיוב הזה, הדין הוא דגובין חיובו בעידית. ואם אמרי' כאופן ראשון, ודאי לא שייך לחייבן יותר ממה שהזיק, דהיינו לחייבן יותר מזיבורית אם העידו על זיבורית. אבל אם הוי רק אופן התשלומין, א"כ שפיר שייך לומר דצריך לשלם עידיה, דהא הדין כאשר זמם אומר רק דצריכין לשלם מה שהזיקו, אלא שיש עוד דין, דאופן התשלומין הוא בעידית.

(יא) **תחת תנינה ישלם כסף- רש"י פי' דכל האבות הוקשו להד' אבות נזיקין, והד' נזיקין גמירי כולהו משן ורגל. והעיר הרש"ש, דלא גילה לנו רש"י איך הד' אבות למדין משן ורגל. וכ' דמתוס' (ו:), ד"ה שור) מבואר דכיון דכתי' "ישלם" בכלל הד' אבות, לכן למדין משן ורגל.**

(יב) **מאי קאמר... מאי קאמר- ע' בלחם אבירים** שהעיר דכיון דכבר תי' הגמ' בשלב ראשונה מאי קאמר, מה שוב הק' בהסיפא (ואין לומר דקו' א' הוא והגמ' חילקה, שהרי ב' מתרצים הם). ע"ש מש"כ בזה, וגם במש"כ לפרש מש"כ רש"י לפרש "ל"ל למיתני כלל".

(יג) **לכתוב רחמנא תרתי ותיתי אידך מינייהו-** פרש"י, דכי פרכת מה לקרן שכן כוונתו להזיק, וכו'. העיר המהר"ם שי"ף, הא מסקינן דלשמואל תנא שור לרגלו, ולרב שור היינו קרן שן ורגל, וא"כ מה פירכא זו דמה לקרן שכוונתו להזיק. וכ' דלדוגמא בעלמא נקיט, אבל אה"נ, לשמואל יהי' הפירכא שכן הזיקא מצוי, ולרב שכן משלם כופר. ורעק"א הבין דכוונת רש"י דכוונתו להזיק היינו דכוונתו לעשות כן מה שההזיק בא על ידו, דשן כוונת הבהמה לאכול להנאתה, וכן רגל כוונתה לילך למקום זה, ואולי ס"ל לרב דזה נחשב כוונתו להזיק כלפי אש, שאין באש שום כוונה [אולם עדיין צ"ע הערת המהר"ם שי"ף לענין שמואל, ואולי ס"ל דלגבי שמואל נקט רש"י ה"א, דתנא שור לקרנו].

(יד) **כי שדית בור בינייהו אתיא כולהו- כ' רש"י** דאדם ורגל אתי בפלגי דינא, דיכולין ללמוד

אצטריכו להיכא דלא כליא קרנא ודאזלי
ממילא.

(יח) אדם לחייבו בד' דברים- הק' הראב"ד, תינח
אדם דאזיק אדם, אדם דאזיק שור ל"ל. ותי'
דההוא איצטריך לאקושי לי' וכי יתן מום
בעמיתו וכו', מה מכה בהמה לתשלומין, אף
מכה אדם לתשלומין. א"נ, כדאמרי' בעלמא,
כל פרשה שנשנית לא נשנית אלא בשביל
דבר שנתחדש בה.